

Jak rozmawiać z młodzieżą o wyzwaniach współczesnego świata? Szkolny Klub Dobrej Rozmowy o migracjach

JULIA GODOROWSKA

Centrum Edukacji Obywatelskiej

Na całym świecie w związku ze wzmożonymi procesami migracyjnymi rośnie liczba osób ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy¹. Społeczeństwa europejskie stają się coraz bardziej wielokulturowe i istnieje potrzeba zrozumienia powodów, dla których ludzie decydują się lub są zmuszeni opuścić swój kraj. Problematyka migracji i uchodźstwa przez ostatnie lata stała się jednym z dominujących tematów w polityce europejskiej i krajowej, a w dyskursie publicznym ujawniła szereg kontrowersji oraz ożywiła lęki i negatywne stereotypy dotyczące imigrantów.

Obserwatorem, a często uczestnikiem debaty społecznej i politycznej na temat przyjęcia uchodźców do Polski czy kwestii międzynarodowej odpowiedzialności za losy uchodźców jest młodzież. Wyrażane poglądy przy rodzinnym stole w domach młodzi ludzie konfrontują z poglądami swoich rówieśników oraz doniesieniami z Internetu. Często młodym ludziom trudno jest odnaleźć się wśród, niejednokrotnie tendencyjnie przedstawianych informacji, bazujących na skrajnych emocjach².

Z uwagi na to, że nastolatki i młodzieńcy więcej czasu spędzają w szkole, warto wykorzystać tę przestrzeń edukacyjną do prowadzenia z młodzieżą rozmów z poszanowaniem różnych punktów widzenia na temat aktualnej sytuacji migracyjnej na świecie i w Polsce w atmosferze bezpieczeństwa i braku konieczności opowiedzenia się po którejś ze stron.

Częścią szkolnego kształcenia i wychowania młodego człowieka powinno stać się analizowanie procesów migracyjnych i wspólne poszukiwanie odpowiedzi na następujące pytania: na czym polega współczesny kryzys związany z migracjami, kim jest uchodźca, a kim migrant ekonomiczny, jakie wartości są dla mnie ważne, gdy myślę o przyjęciu do Polski uchodźców, jakie mam obawy i jakie widzę szanse, jak sam chciałbym być traktowany, gdybym z rodziną musiał uciekać z terenów objętych wojną.

Opisane warunki daje szkolny Klub Dobrej Rozmowy – formuła pracy wychowawczo-pedagogicznej opracowana przez ekspertki z Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO) w ramach ogólnopolskiego programu edukacyjnego „Rozmawiamy o uchodźcach”, prowadzonego nieprzerwanie od końca 2015 roku, dzięki współfinansowaniu m.in. ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Spraw

¹ <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

² Strzemieczny, J. (2016). *Jak rozmawiać...?*. Pobrano z <http://bit.ly/JakRozmawiaćJacekStrzemieczny>

Zagranicznych oraz Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i z Funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Klub Dobrej Rozmowy, czyli tu się mówi, słucha i działa

W szkole często brakuje czasu na rozmowy na aktualne i poruszające uczniów i uczennice tematy. Dlatego CEO w ramach udziału w programie „Rozmawiajmy o uchodźcach” proponuje nauczycielom i nauczycielkom sięgnięcie po Klub Dobrej Rozmowy o migracjach. Formuła ta sprawdza się przy poruszaniu trudnych globalnych tematów. Jeśli w szkole jest kółko matematyczne czy chemiczne, to dlaczego nie zorganizować klubu, którego głównym celem jest rozmowa?

Do tej pory Kluby Dobrej Rozmowy zostały utworzone w ponad 80 szkołach w całej Polsce i mają na celu zachęcenie starszych dzieci i młodzieży szkolnej do wzajemnego poznawania swoich punktów widzenia i prowadzenia rozmów, przy wsparciu swoich wychowawców i wychowawczyń, na temat sytuacji uchodźców i uchodźczyń oraz współczesnych migracji, niezależnie od tego, jakie są ich poglądy w tej sprawie.

Nauczyciele i nauczycielki podkreślają, że Klub jest potrzebny: „Moją uwagę zwróciła już sama nazwa – Klub Dobrej Rozmowy. To brzmiało mi jak takie rozwinięcie starego pomysłu klubu dyskusyjnego, tyle że w nowej formie. Bo moi uczniowie bardzo chcą dyskutować, dyskusje to jest to, czego najbardziej brakuje. Ciągłe uczniowie powtarzają, że nie ma gdzie rozmawiać. No i takie miejsce się znalazło”³.

Prowadzący spotkanie Klubu Dobrej Rozmowy wykorzystuje naturalną ciekawość i zainteresowanie młodego człowieka

tym, co się dzieje poza szkołą – warto wokół tego budować wiedzę i rozwijać kompetencje (nie tylko społeczne). Jak mówi jedna z osób prowadzących: „W zeszłym roku po raz pierwszy pojawiła się klasa siódma. To był pierwszy taki rocznik i szukałam czegoś atrakcyjnego pod nich, żeby wyjść trochę z takich sztapkowych lekcji, uatrakcyjnić program, a jednocześnie nie proponować zabawy, tylko wejść w coś wymagającego intelektualnie i poszerzającego horyzonty”⁴.

Rozmowy i działania w szkolnych Klubach toczą się wokół m.in. wyzwań i dobrych praktyk, analizy przyczyn i skutków obecności migrantów i uchodźców w Polsce i w Europie, historii migracyjnej Polaków, wartości takich jak solidarność międzyludzka, bezpieczeństwo mieszkańców, jednorodność narodowa Polski.

Inspiracją do rozpoczęcia rozmów i działań w Klubie w szkołach jest wspólnie obejrzany film, przeczytana książka, spotkanie z osobą, która dzieli się swoim doświadczeniem migracyjnym oraz czytanie prasy i śledzenie doniesień medialnych. Szczegółowe informacje na temat Klubu Dobrej Rozmowy znajdują się w przewodniku dla młodzieży pt. „Rozmawiajmy o uchodźcach. Punkty widzenia. Klub dobrej rozmowy”⁵.

Tworzone w ramach projektu szkolne Kluby to szansa dla uczniów i uczennic na zdobycie wiedzy o aktualnych procesach migracyjnych, doskonalenie umiejętności wymiany opinii, argumentowania i krytycznego myślenia, a także to miejsce do podjęcia działań w najbliższym otoczeniu, które wpłyną na poprawę zdiagnozowanych wspólnie potrzeb w tematyce okołomigracyjnej.

Nauczycielki i nauczyciele decydują się w różny sposób włączać Klub do programu

³ Wiśniewski, J., Jaworek, D. i Ostrowski, Ł. (2018). *Raport z ewaluacji piątej edycji projektu Rozmawiajmy o uchodźcach*. Klub Dobrej Rozmowy. Warszawa: Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia.

⁴ Tamże.

⁵ Baranowska-Janusz, M., Krawczyk, E. i Godorowska, J. (2017). *Jak rozmawiać o wielokulturowości w szkole*. Pobrano z: <http://bit.ly/PrzewodnikKlubDobrejRozmowy>

codziennych zajęć szkolnych. W wielu szkołach spotkania Klubu prowadzone są przez młodzież w ramach czasu wolnego, po lekcjach. W innych szkołach Klub realizowany jest przez nauczyciela/nauczycielkę w trakcie lekcji przedmiotowych i godzin wychowawczych w ramach regularnego planu zajęć lub podczas zajęć spoza standardowego planu (np. w ramach wprowadzania nowatorskich rozwiązań programowych w ramach innowacji pedagogicznych). Doceniana przez pedagogów biorących udział w programie otwarta formuła Klubu Dobrej Rozmowy pomaga dostosować zajęcia do charakteru grupy młodzieży, szkolnych realiów, jak również do cech i predyspozycji osób prowadzących. Jak mówi jeden z nich: „Každy temat, który wybieramy w ramach klubu, wynika z ich [uczniów] potrzeb. Na pierwszych zajęciach była wykonana ankieta i oni jak gdyby pisali jakie mają zapotrzebowanie, na karteczkach przyklejonych stworzyliśmy jak gdyby taką mapę co można by było zrobić i w ramach tego pojawiło się kilka takich aspektów jak stereotypy, postrzeganie innych, skąd się biorą uchodźcy, jaka jest ich historia i te tematy na tych kolejnych zajęciach wykorzystywaliśmy”⁶.

Przykłady tematów i działań podejmowanych w Klubach Dobrej Rozmowy współpracujących z CEO:

- Młodzież z Technikum Żywności i Usług Gastronomicznych nr 3 Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych im. mjr. Henryka Sucharskiego w Bolesławcu przy wsparciu nauczyciela języka polskiego i wiedzy o kulturze zorganizowała spotkanie Klubu Dobrej Rozmowy na temat wizerunku uchodźców i uchodźczyń w mediach. Wspólnie zastanawiali się nad tym, czym są *fake newsy* (fałszywe wiadomości, które coraz

mocniej wpływają na otaczającą nas rzeczywistość), z czego się składają i jak można sobie z nimi radzić. Następnie analizowali przygotowane przez prowadzącego internetowe memy o uchodźcach, a także fragmenty artykułów prasowych (okładki gazet i nagłówki artykułów) pod kątem najczęściej spotykanych sposobów przedstawiania uchodźców i uchodźczyń w środkach masowego przekazu. W zebranych tekstach dostrzegli tendencje do utożsamiania wszystkich osób pochodzenia arabskiego lub wyznawców islamu z terrorystami, zwolennikami terrorystów bądź osobami podatnymi na rekrutację ze strony grup terrorystycznych.

- Uczennice ze Szkoły Podstawowej nr 25 w Zabrze, w ramach Klubu Dobrej Rozmowy prowadzonego przez nauczycielkę języka polskiego, dyskutowały na temat różnych aspektów wpływu obecności imigrantów na gospodarkę, społeczeństwo i kulturę danego kraju. Spotkania i rozmowy stały się dla uczennic punktem wyjścia do podjęcia działań aktywistycznych, na które same się zdecydowały, bo, jak mówiły, nie chcą być bezczynne wobec sytuacji osób potrzebujących. Uczennice przy wsparciu opiekunki Klubu, nawiązały kontakt telefoniczny z działaczką społeczną panią Mariną Hulią, która od lat zajmuje się dziećmi skrzywdzonymi przez wojnę oraz uchodźcami dotkniętymi stresem pourazowym i szokiem kulturowym, głównie Czeczenami i Inguszami w ramach inicjatywy „Dzieci z Dworca Brześć”. Uczennice dowiedziawszy się, jakie konkretnie rzeczy potrzebne są czeczeńskim rodzinom, którym od miesięcy odmawia się przekroczenia granicy polsko-białoruskiej w Brześciu, zorganizowały szkolną akcję zbiórki niezbędnych materiałów, które później przekazały potrzebującym. Podczas spotkań Klubu

⁶ Wiśniewski, J., Jaworek, D. i Ostrowski, L. (2017). *Raport z ewaluacji piątej edycji projektu Rozmawiajmy o uchodźcach*. Klub Dobrej Rozmowy. Warszawa: Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia.

przygotowały ulotki informujące o akcji, które rozdały kolegom i koleżankom oraz rodzicom podczas zebrań szkolnych. Ponadto zorganizowały uczniowską debatę publiczną na temat współczesnych paczek solidarności.

Jak radzić sobie z trudnościami?

Problematyka współczesnych migracji i uchodźstwa z perspektywy wyzwani i rozwiązań należy do trudnych zagadnień globalnych. Wymaga uważnego omawiania na lekcji, ponieważ głęboko dzieli społeczeństwo, może kwestionować osobiste wartości i przekonania, charakteryzuje się występującymi obok siebie sprzecznymi wyjaśnieniami i może wywołać silne emocjonalne reakcje.

Rozmowa o sytuacji uchodźców i uchodźczyń nie jest zwykle miłą pogadanką na obojętny ludziom temat. Porusza ona temat obarczony negatywnymi stereotypami i obrosnięty mitami⁷. Podjęcie tego tematu z młodzieżą w szkole wymaga od nauczyciela i nauczycielki m.in. staranności w doborze materiałów, posiadania umiejętności szukania rzetelnych źródeł i przekazywania tej wiedzy młodzieży, umiejętności reagowania na różne zachowania uczniów i uczennic, radzenia sobie z emocjami swoimi i młodych ludzi.

Jak rozmawiać w Klubie, aby dyskusja zbliżała, a nie oddalała? Grupy uczniowskie rozpoczynające działania w Klubie tworzą wspólne zasady rozmowy, które stanowią ramy spotkań i umożliwiają prowadzenie rozmów na trudny temat. Wśród zasad, które najczęściej wybierają do swojego kodeksu uczniowie i uczennice można znaleźć m.in.: odnosimy się do siebie z szacunkiem, nie przerywamy sobie wzajemnie, patrzymy na

osobę, która mówi, każdy ma tyle samo czasu na wypowiedzenie swojego zdania.

O dobrej rozmowie możemy mówić wtedy, kiedy uczniowie i uczennice:

- mają poczucie, że można ze sobą rozmawiać i próbować się zrozumieć, nawet jeśli ich poglądy się różnią;
- szanują opinie innych, nawet jeśli się z nimi nie zgadzają: nie lekceważą opinii, nie śmieją się z nich, nie krytykują otwarcie, dają możliwość swobodnego wypowiedzenia się innej osobie;
- czują, że mają swobodę wypowiedzi – nie czują presji zabierania głosu ani milczenia, czują że mogą w danej grupie swobodnie podzielić się swoimi opiniami;
- identyfikują się z zasadami dobrej rozmowy – uczniowie znają zasady, przyswajają je i uznają je za potrzebne i ważne⁸.

Jak wspomina jeden z uczniów, zasady dobrej rozmowy w Klubie się sprawdzają: „Często jest tak, że jak ktoś ma inną opinię, to gdy się draży temat zamiast go szybko zamknąć, to łatwo można doprowadzić do kłótni. A tutaj jednak można było pogadać, każdy mógł powiedzieć co sądzi o danym temacie, nie było raczej przerywania czy zakrzykiwania. Tak powinno być”⁹.

Biorąc na warsztat tematykę uchodźczą warto, aby nauczyciele nie tylko przestrzegali zasad dobrej rozmowy, lecz również w odpowiedni sposób zadbali o emocje młodzieży. Często uczniowie i uczennice z Klubów wspominali o sytuacjach nerwowych czy burzliwych, a poszczególne szkoły różniły się intensywnością i temperaturą momentów konfliktowych. Niezbędne jest tutaj odpowiednie podejście pedagoga, które pomoże uczniom rozładować napięcia: „Po którychś zajęciach okazuje się, że uczniowie mniej się unoszą, mniej się wzajemnie

⁷ Cieślakowska, D. (2016). *Co zrobić by postrzeganie bez stereotypów i uprzedzeń było możliwe w kontekście rozmowy o uchodźcach?* Warszawa, CEO. Pobrano z <http://bit.ly/StereotypyUpředzeniaDominikaCieślakowska>

⁸ Wiśniewski, J., Jaworek, D. i Ostrowski, Ł. (2018). *Raport z ewaluacji piątej edycji projektu Rozmawiajmy o uchodźcach*. Klub Dobrej Rozmowy. Warszawa: Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia.

⁹ Tamże.

obrażają. Potrafią powiedzieć stop sobie i komuś, gdy czują, że rozmowa przestaje bazować na faktach, a w ich miejsce w grę wchodzi emocje¹⁰.

Więcej informacji, inspiracji, wskazówek i gotowych scenariuszy przedmiotowych, które pomogą przeprowadzić z młodzieżą dobrą rozmowę i wspólnie zorganizować wydarzenie informacyjno-edukacyjne w formule Klub Dobrej Rozmowy znajduje się na stronie internetowej www.migracje.ceo.org.pl.

Literatura

- Baranowska-Janusz, M., Krawczyk, E. i Godorowska, J. (2017). *Jak rozmawiać o wielokulturowości w szkole*. Pobrano z <http://bit.ly/PrzewodnikKlubDobrejRozmowy>
- Baranowska-Janusz, M., Cieślukowska, D., Godorowska, J., Kielak, E., Krawczyk, E., Kołodziejczyk, T., Sterna, D., Strzemieczny, A., Szczepanik, M. i Witkowski, J. (2016). *Rozmawiajmy o uchodźcach. Migracje i wielokulturowość*. Warszawa: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej.
- Baranowska-Janusz, M., Godorowska, J. i Krawczyk, E. (2017). *Rozmawiajmy o uchodźcach. Punkty widzenia. Klub dobrej rozmowy*. Warszawa: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej.
- Cieślukowska, D. (2016). *Co zrobić by postrzeżenie bez stereotypów i uprzedzeń było możliwe w kontekście rozmowy o uchodźcach?* Warszawa: CEO. Pobrano z <http://bit.ly/StereotypyUprzedzeniaDominikaCieślukowska>
- Wiśniewski, J., Jaworek, D. i Ostrowski, Ł. (2017). *Raport z ewaluacji piątej edycji projektu Rozmawiajmy o uchodźcach. Klub Dobrej Rozmowy*. Warszawa: Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia.
- Wiśniewski, J., Jaworek, D. i Ostrowski, Ł. (2018). *Raport z ewaluacji piątej edycji projektu Rozmawiajmy o uchodźcach. Klub Dobrej Rozmowy*. Warszawa: Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia.

¹⁰ Tamże.